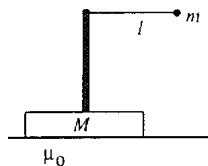

A fizika OKTV-t három kategóriában rendezték meg. Az I. kategóriában a szakközépiskolások versenyeztek. A II. kategóriába tartozott minden harmadik osztályos tanuló (kivéve a speciális fizika és az ún. komplex természettudományi tantervű osztályokat), továbbá azok a negyedik osztályos tanulók, akik fizikából nem vettek részt fakultáción. A III. kategóriába tartoznak a fizika fakultáción résztvevő negyedik osztályos tanulók, valamint a speciális és a komplex tantervű harmadik és negyedik osztályos tanulók.

A verseny első, iskolai fordulóját 1992. decemberében tartották, ezen összesen 4151 tanuló vett részt. Az 1993. februárjában megrendezett második írásbeli fordulóra 207 tanulót hívtak be. A harmadik, mérési fordulót áprilisban rendezték meg, a szakközépiskolások Szegeden, a József Attila Tudományegyetemen, a gimnazisták pedig Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen oldhatták meg a kísérleti feladatot. Az alábbiakban ismertetjük a verseny második fordulójának feladatait (ezek megoldása megtalálható a Fizikai Szemle 1993. évi 10. számában), valamint röviden utalunk a kísérleti fordulóban szereplő problémákra is.

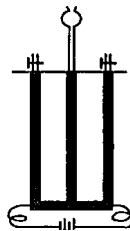
Az I. kategória (szakközépiskolások) feladatai

1. feladat. Vízszintes síkon nyugvó M tömegű hasáb közepén álló vékony oszlop tetejéhez erősített l hosszúságú fonál végéhez m tömegű pontszerű golyót függesztettünk. Az így kapott fonálingát a vízszintesig kitérítjük, majd nyugalmi helyzetéből elengedjük. Mekkora szöget zár be a fonál a függőlegessel, amikor a hasáb megcsúszik, ha a hasáb és a talaj közötti súrlódás együtthatója μ_0 ? ($M = 2$ kg, $m = 1$ kg, $\mu_0 = 0,2$.)

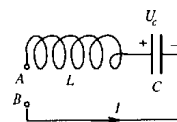
(Holics László)

2. feladat. Vízbontó készülék mindhárom szárának keresztmetszete $A = 4$ cm² területű. Kezdetben a szárakban egyenlő hosszú a vízoszlop, a két szélső csőben nincs a víz felett levegő. Mennyi idő múlva emelkedik a középső csőben $\Delta h = 1$ m-t a vízszint, ha a készülék percenként 0,6 mg hidrogént választ ki? Mekkora (átlag-)sebességgel kúszik fel a vízoszlop? A hőmérséklet 27 °C. (Számoljunk $g = 10$ m/s²-tel, a külső légnyomás $p_0 = 10^5$ Pa, $\rho = 10^3$ kg/m³.)

(Holics László)

3. feladat. Áramforrás AB kapcsaira sorba kötünk egy $L = 2$ H induktivitású tekercset és egy $C = 500$ μ F kapacitású kondenzátort. Az ohmos ellenállás elhanyagolható. Egy adott időpillanatban $I = 1$ A-es áram folyik és $U_C = 1$ V feszültség van a kondenzátoron az ábrán látható irányban, ill. polaritással.

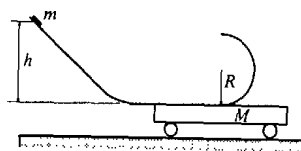
Mennyi idő múlva lesz az A és B pontok közötti feszültség zérus, ha az áramerősség

- 50 Hz frekvenciával szinuszosan változik?
- 0,8 A/s sebességgel egyenletesen csökken?
- az a), ill. b) pont szerint változik, de az eddigivel ellentétes irányú?

(Jurisits József)

A II. és III. kategória (valamennyi gimnazista) feladatai

1. feladat. Vízszintes síkhoz törésmentesen csatlakozó lejtőről kisméretű, $m = 1$ kg tömegű test csúszik le kezdősebesség nélkül egy M tömegű kocsira, amelyre közepén $R = 0,36$ m sugarú félhenger-palást van rögzítve az ábra szerint. A kis test ennek legfelső pontjáig jut el és ott megáll, majd függőleges pályán szabadeséssel folytatja útját, és éppen a kocsí szélére esik. A súrlódás mindenütt elhanyagolható.

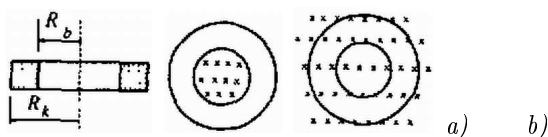

- Legalább milyen hosszú a kocsi?
- Mekkora a kocsi tömege?
- Milyen h magasságból csúszott le a test?

(Holics László)

2. feladat. Azonos az I. kategória 2. feladatával.

3. feladat. Rézből készült tömör, négyzetes keresztmetszetű gyűrű belső sugara $R_b = 5$ cm, külső sugara $R_k = 7$ cm. A gyűrű szimmetriatengelyével párhuzamos, homogén mágneses mezőben van, amelynek $B = 0,2$ T indukciója $\Delta t = 2$ s alatt egyenletesen ellenkezőjére változik.

Mekkora a gyűrűben a vezetési elektronok rendezett mozgásának v (ún. drift-)sebessége és ω szögsebessége a tengelytől mért r távolság függvényében, ha a homogén mező

- a gyűrű teljes R_b sugarú belsejét tölti ki?
- a teljes gyűrű benne van a mágneses mezőben?

(Holics László)

*

A kísérleti forduló feladatai

A *szakközépiskolások* két mérési feladatot kaptak, mindkettőnél 2 órányi idő állt rendelkezésre. Az egyik kísérletben néhány, különböző faanyagból készített, az egyik végén fonállal felfüggesztett rudat fokozatosan vízbe merítettek és mérték a bemerülő rész hosszát a felfüggesztési magasság függvényében. A mérési adatokból – némi számolás után – meg lehetett határozni a faanyagok sűrűségét, majd ezek ismeretében egy másik folyadék (rézszulfát-oldat) sűrűségét és a koncentrációját is meg tudták mérni a versenyzők.

A másik kísérletben He – Ne lézer fényének hullámhosszát mérték ismert szélességű résen való fényelhajlás tanulmányozásával. A hullámhossz ismeretében különböző tárgyakkal létrehozott elhajlási képeket vizsgálták a versenyzők, s ezekből a tárgyak adataira következtethettek.

A *gimnazisták* versenyében egyetlen mérési feladat szerepelt: a tanulók glicerindat itatóspapírba törő beszívódását tanulmányozták. A méréseket 10, 20 és 40 százalékos oldattal végezték. Két üveglemez közé helyezett vízszintes papírcsíknál mérték a beszívódási front helyzetét az idő függvényében. Az adatokat ábrázták, közöttük függvénykapcsolatokat kerestek, illetve értelmezték a jelenséget és megvizsgálták, hogyan függ a beszívódás sebessége (az egyéb módszerrel mérendő) viszkózitástól.

A verseny végeredménye

A verseny elbírálása a 2. (írásbeli) és a 3. (kísérleti) fordulón mutatott teljesítmény alapján történt. Az I. kategóriában 5, a II. és III. kategóriában pedig 10 - 10 versenyző ért el helyezést. A többi, döntőbe jutott tanuló miniszteri dicséretet, további 18 tanuló pedig megyei, illetve fővárosi dicséretet kapott.

A fizika I. kategória eredménye:

I. díj: **Mészáros Levente** (Bp., Egressy G. Ipari Szki. IV. o. t., tanára: Zentai Magda), II. díj: **Kopros Tibor** (Paks, Energetikai Szak. Int. IV. o. t., tanára: Csajági Sándor), III. díj: **Benkó Tibor** (Bp., Egressy G. Ipari Szki. III. o. t., tanára: Füredi András), 4. hely: **Andrell Tamás** (Pécs, Zepernovszky K. Ipari Szki. IV. o. t., tanárai: Kiss Jenő, Papp László), 5. hely: **Dombi László** (Debrecen, Gábor D. Elektronikai Műszaki Középisk. IV. o. t., tanára: Kopcsa József).

További helyezettek: 6. Horváth Szilárd (Vác, Boronkay Gy. Műszaki Szki. IV. o. t., tanára: Arany Tóth László), 7 - 8. Bukta Csaba (Eger, 212. Szki. IV. o. t., tanára: Hevesi Géza), Gazdag Károly (Barcs, Vízügyi Szki. III. o. t., tanára: Horváth Ferenc), 9. Antal Zita (Dunaújváros, Rudas L. Szki. IV. o. t., tanára: Liptákné Albert Zsuzsa), 10. Rózsa Szabolcs (Barcs, Vízügyi Szki. IV. o. t., tanára: Horváth Ferenc), 11. Sinai Sándor (Debrecen, Gábor D. Elektronikai Műszaki Középisk. IV. o. t., tanára: Kopcsa József), 12. Bonyhádi Zsolt (Pécs, Pollack M. Szki. IV. o. t., tanára: Szepes Lajos).

A fizika II. kategória eredménye:

I. díj: **Horvai Péter** (Fazekas M. Főv. Gyak. Gimn. III. o. t., tanára: Horváth Gábor),

II. díj: **Borgulya Gábor** (Pécs, Nagy Lajos Gimn. IV. o. t., tanára: Kállay Miklósné),

III. díj: **Kucsera Henrik** (Szeged, Radnóti M. Gimn. IV. o. t., tanárai: Mike János, Vincze István);

4. hely: *Waldhauser Tamás* (Pécs, Janus Pannonius Gimn. IV. o. t., tanára: Keresztesné Borsos Sarolta), 5. hely: *Faragó Gergely* (Fazekas M. Főv. Gyak. Gimn. III. o. t., tanára: Horváth Gábor), 6. hely: *Gefferth András* (Fazekas M. Főv. Gyak. Gimn. III. o. t., tanára: Horváth Gábor), 7. hely: *Bíró Tamás* (Bp., Berzsenyi D. Gimn. IV. o. t., tanárai: Hubert Györgyné, Istók Katalin), 8. hely: *Urbán Péter* (Fazekas M. Főv. Gyak. Gimn. III. o. t., tanára: Horváth Gábor), 9. hely: *Bajusz Péter* (Fazekas M. Főv. Gyak. Gimn. III. o. t., tanára: Horváth Gábor), 10. hely: *Körtl Péter* (Győr, Révai M. Gimn. III. o. t., tanárai: Székely László, Somogyi Sándor).

További helyezettek: 11. Halbritter András (Győr, Czuczor G. Bencés Gimn. III. o. t., tanára: Csonka László), 12. Perger Tamás (Érd, Vörösmarty M. Gimn. III. o. t., tanára: Varga László).

A fizika III. kategória eredménye:

I. díj: **Molnár Lajos** (Debrecen, KLTE Gyak. Gimn. IV. o. t., tanára: Farkas József),

II. díj: **Katz Sándor** (Bonyhád, Petőfi S. Evangélikus Gimn. IV. o. t., tanárai: Erdélyesi János, Jurisits József),

III. díj: **Veres Gábor** (Balassagyarmat, Balassi B. Gimn. IV. o. t., tanárai: Bognár Mihályné, Fűrész István);

4. hely: *Sallai László* (Túrkeve, Ványai A. Gimn. IV. o. t., tanára: Simon László), 5. hely: *Székely Sándor* (Kecskemét, Katona J. Gimn. IV. o. t., tanára: Németh Ágnes), 6. hely: *Zsenei András* (Bp., Radnóti M. Gyak. Gimn. IV. o. t., tanárai: Varga Antal, Tomcsányi Péter), 7. hely: *Dolowschiák Márk* (Bp., Apáczai Csere J. Gyak. Gimn. IV. o. t., tanára: Flórik György), 8. hely: *Kovács András* (Fazekas M. Főv. Gyak. Gimn. IV. o. t., tanára: Dvorák Cecília), 9. hely: *Gerencsér Ákos* (Bp., Apáczai Csere J. Gyak. Gimn. IV. o. t., tanára: Flórik György), 10. hely: *Gyenei László* (Kecskemét, Katona J. Gimn. IV. o. t., tanára: Németh Ágnes).

További helyezettek: 11. Csaba György (Fazekas M. Főv. Gyak. Gimn. IV. o. t., tanára: Tóth László), 12. Szemán Péter (Bp., Apáczai Csere J. Gyak. Gimn. IV. o. t., tanára: Pákó Gyula).